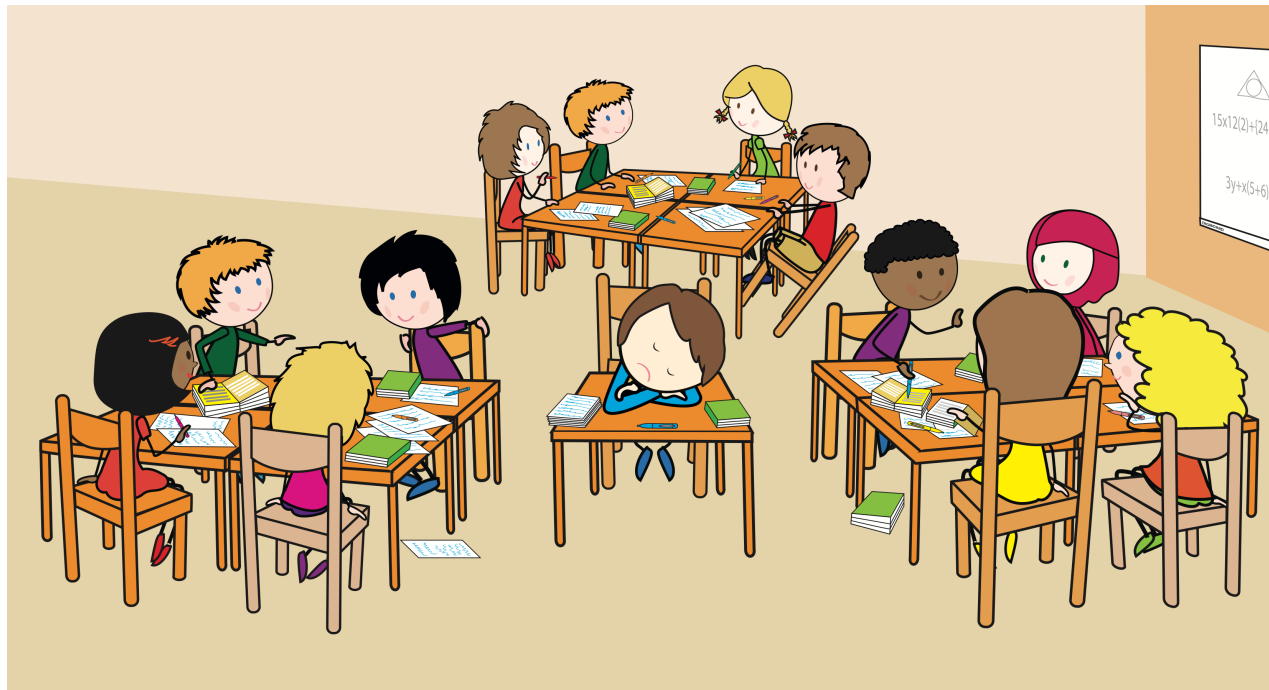

Hoogbegaafd en diepongelukkig op school

Charlotte Visch, 2024

Inleiding

Op de Nederlandse Academie voor Psychotherapie is in 2020 een onderzoek uitgevoerd naar de innerlijke structuur van hoogbegaafde kinderen, die emotioneel geblokkeerd raken op school en daardoor plotseling agressief/impulsief/grensoverschrijdend gedrag kunnen laten zien. Uit het onderzoek blijkt dat met name 4 persoonlijkheidskenmerken een rol spelen.

- Uniciteit
- Autodidactische eigenschappen
- Creatief denken
- Potentieel

Bij hoogbegaafde kinderen denken we vaak aan slimme kinderen, die dol zijn op leren. Kinderen, die geen genoeg krijgen van alles dat de school hen voor zet. Ze zitten in een plusklas of op een Uniq-school en gedijen daar prima. Ze zijn in staat om te genieten van hun uitstekende hersens en zetten die ten volle in.

Helaas zijn er ook superslimme kinderen, die (schijnbaar) niets uitvoeren op school. Ze liggen met hun hoofd op hun armen aan hun tafeltje te 'slapen'. Of ze treiteren andere kinderen, die lekker bezig zijn. Met regelmaat is de leerkracht wanhopig en worden de ouders gebeld om ze 'alsjeblieft op te halen', omdat de rest van de klas lijdt onder het (soms) agressieve gedrag van deze slimmerik.

Het is duidelijk dat zo'n kind diepongelukkig is. En mensen die ongelukkig zijn, komen niet tot leren in deze setting. Voor sommige kinderen is 'thuisonderwijs' dan de beste en fijnste oplossing. En thuisonderwijs is natuurlijk geen thuisonderwijs. Deze kinderen leren door contact te maken met andere slimme kinderen via social media over de hele wereld. Eindelijk is hun leergebied niet beperkt tot het klaslokaal en de leerkracht, maar ligt de wereld voor hen open. Weer andere kinderen houden van hun school, hun klasgenootjes en de leerkracht en zijn het best gebaat bij een dag vrij (de woensdag), zodat zij op hun 'vrije' dag naar musea kunnen gaan of stiekem aansluiten bij een college op de universiteit.

De oplossing is dus per kind verschillend. Uiteraard! Want ieder mens heeft specifieke behoeftes. Wat mensen allemaal gemeen hebben is de behoefte om gezien en erkend te worden in wie hij of zij is. En...het recht om zich gelukkig te voelen.

In dit artikel beschrijf ik de kinderen, die hoogbegaafd zijn, daarbij autodidact (zelf lerend) en creatief. Een combinatie, die het voor hen moeilijk maakt te floreren in ons huidige schoolsysteem.

Betekenis van Uniciteit

- Het hebben van bijzondere, verrassende, ongewone en fantastische ideeën, plannen en uitvindingen
- De wens om nieuwe paden te bewandelen, eigen ontdekkingen te kunnen doen op het terrein van de interpersoonlijke relaties en intra-persoonlijke ontwikkeling
- De behoefte om gezien, erkend en bewonderd te worden in eigenheid en op gelijkwaardige manier benaderd te worden

Wanneer aan bovenstaande in de ogen van het kind niet wordt voldaan is het volgende waar te nemen:

- Het kind trekt zich terug (soms met depressie tot gevolg), en/of
- Het kind laat plotselinge boosheid zien, die voor de buitenwereld niet te verklaren is
- Gevoel van onrecht en niet-begrepen-woorden wordt door het kind benoemd

Betekenis van Autodidactische eigenschappen

- Allereerst de behoefte om een eigen weg te bewandelen, tijd te hebben om zelf na te denken en onderzoek te doen, alvorens gebaande paden te bewandelen
- Eigen ontdekkingen doen: tijd nodig hebben om eerst zelf te denken, alvorens een opdracht uit te voeren
- Onderzoek naar onbekende terreinen; het kind ervaart de wereld als een uitdaging, waar het zijn eigen weg wil vinden
- Het kind leert het snelst door met name zelfoefening buiten beeld van volwassenen;

Wanneer aan bovenstaande in de ogen van het kind niet wordt voldaan is het volgende waar te nemen:

- Het kind heeft moeite om de aanwijzingen van volwassenen (leerkracht, ouders) zondermeer op te volgen; wil geen 'kloon' zijn van een ander.
- Zonder overleg of vragen van toestemming wordt een eigen plan direct uitgevoerd, ongeacht de gevolgen zoals straf, negeren, onthouden van beloning
- Het kind is bang dat de volwassen overtuigingen (kaders) het plan belemmeren
- Deze kinderen kunnen goed doorzetten, wanneer zij zelf het doel hebben bepaald en hun motivatie is dan zeer hoog
- Omdat het doel centraal staat, worden de contactvaardigheden met anderen echter niet optimaal ontwikkeld. Hulp vragen is lastig, omdat ze niet bewust weten waar ze hulp voor nodig hebben en ze ervaren het als een teken van zwakte.
- Deze kinderen trekken conclusies op grond van hun eigen (beperkte) waarneming en voelen zich 'betrap' als ze ongelijk blijken te hebben; hun reactie is dan vaak een van ontkennen en vasthouden aan de eigen waarneming tegen beter weten in.

Betekenis van Creatief denken

- Deze kinderen hebben de neiging te divergeren: alternatieven bedenken; hun brein bedenkt andere unieke oplossingen, die voor buitenstaanders moeilijk te volgen kunnen zijn.
- Kans-denken: oordeel uitstellen ; deze kinderen staan open voor andersdenkenden en staan bekend om hun vermogen tot ‘thinking-out-of-the-box’
- Associëren: verbanden leggen. Soms kunnen ze onzichtbare verbanden leggen, die vooral betrekking hebben op de interactie en dynamiek tussen mensen
- Beeld-denken: verbeeldingskracht inzetten; deze kinderen zien voor zich wat ze willen, maar missen soms de woorden omdat duidelijk te maken.
- Creatief waarnemen: deze kinderen zijn in staat verschillende posities in te nemen t.o.v. een probleem (perspectief wijzigen).

Wanneer aan bovenstaande in de ogen van het kind niet wordt voldaan is het volgende waar te nemen:

- Deze kinderen starten met vertellen midden in een ‘verhaal’, waarbij ze ongeduld en irritatie laten zien, omdat de ander niet begrijpt waar het over gaat
- Deze kinderen zijn angstig dat hun creativiteit niet herkend wordt en ze ervaren geen hulp en steun wanneer volwassenen opties en mogelijkheden bieden; in tegendeel: ze voelen zich dan ‘verbeterd’ in plaats van gesteund.
- Deze kinderen zien voor zich wat ze willen maken, maar hebben nog niet de vaardigheden, die ervoor zorgen dat hun ‘project’ realiseerbaar is; verdriet, woede en wanhoop kunnen het gevolg zijn. Ook snel opgeven, frustratie uiten op anderen, die ‘toevallig’ in de buurt zijn.

Betekenis van Potentieel

- Beschikbaar vermogen: deze kinderen zijn in staat om zich aan te passen, maar dat doen zij niet wanneer autonomie en authenticiteit van groter belang gevoeld wordt.
- Beschikbaar vermogen: deze kinderen zijn in staat tot emotioneel contact maken met anderen wanneer zij zich gezien en begrepen voelen

Wanneer aan bovenstaande in de ogen van het kind niet wordt voldaan is het volgende waar te nemen:

- Aanpassen levert vaak psychisch-somatische klachten op, zoals buik- en hoofdpijn, slaapproblemen
- Het contact maken loopt vaak op een onhandige niet-effectieve manier, doordat ze hoge eisen stellen aan het vanzelfsprekende contact; uit angst dat ze belemmerd worden in uniciteit, creativiteit en hun autodidactische inslag gedragen zij zich bazig, waardoor vriendschappen onder druk komen te staan.

Tips om uniciteit te erkennen

- Vragen noteren: Recht doen aan de natuurlijke nieuwsgierigheid, door het kind een opschrijfboekje te geven, waarin het alle vragen in zijn hoofd opschrijft. Bepaal een dag/moment waarop deze vragen worden beantwoord.
Gevolg: het kind leert uitstellen, geduld bewaren, en zijn hoofd leeg maken voor meer ideeën.
- Tijdlijn van het leven: teken een tijdlijn, waarop het kind zet wat het op een bepaald moment bereikt wil hebben (parachutespringen, fat-bike, heel rijk worden, trekken door Australië, supermooi huis, etc.)
Gevolg: het kind ervaart rust; het staat immers gepland op de levenslijn.
- Toekomstplan: op de tijdlijn zet het kind op welke leeftijd het (eventueel) een diploma wil hebben, welke baan/leven het gecreëerd wil hebben en wat hij dus NU moet doen om dat straks te behalen. Daarmee is er motivatie om op school (in de ogen van het kind) onzinnige zaken te leren.
Gevolg: het kind wordt zich bewust van zijn gedrag in het heden en welke (positieve) gevolgen dat heeft voor zijn eigen toekomst. Interne lotsbepaling: het kind bepaalt zijn lot en kan een ander niet meer beschuldigen van 'tegenwerking'.
- Gebruiksaanwijzing: het kind heeft de morele plicht om aan anderen (kinderen en volwassenen) te vertellen wat zijn 'gebruiksaanwijzing' is. Wie ben ik? Wat wil ik? Hoe zou jij mij daarbij kunnen helpen? Waar ik niet tegen kan is X. Wil jij daar rekening mee houden? Verwijt naar de ander 'je begrijpt me niet' wordt daarmee tenietgedaan.
Gevolg: het kind ontdekt dat iedereen autonoom is en zelf kan beslissen hoe hij/zij met een ander omgaat; uitleg over jezelf geven (gebruiksaanwijzing) betekent niet dat die ander dat MOET opvolgen, maar het vergroot de kans dat de ander je wensen in contact kan vervullen. Hoe meer je over jezelf onthult, hoe beter en dieper contact met anderen.

Tips om autodidactische eigenschappen recht te doen

- Doelen centraal stellen: stel het te behalen doel vast en vertel dat de weg om het doel te behalen vrij is. Leg wel duidelijk verifieerbare componenten vast: tijdspad, criteria en materialen. Het kind wordt niet geblokkeerd door de gedachte 'ik moet dat alleen op deze/jouw manier doen'.
Gevolg: hoe meer ruimte op het behalen op de eigen manier van het doel, hoe eerder bereid om een efficiënt (door een ander) eerder bedachte weg te bewandelen. Lezen kun je op verschillende manieren leren. Bij rekenen zijn de meest effectieve manieren al ontwikkeld.
- Autoriteit-erkenning: deze kinderen worden vaak 'beschuldigd' van het zijn van ongehoorzaam, moeite met autoriteit (leerkracht, ouders) en het 'brutaal' reageren. Vanuit hun sterke behoefte om alles op hun eigen manier te doen, laten ze heftig gedrag zien tegen iedereen die hen iets tegen hun wil, wil laten doen. Blind gehoorzamen lukt deze kinderen niet. Neem veel tijd om alle wetenschappelijke bewijzen en onderzoeken voor te leggen. Overtuig niet en laat de info zichzelf bewijzen. Gebruik woorden als 'dat zeg ik niet, dat is onderzocht door ...' en vraag voortdurend 'wat vind jij hiervan? Stel ...het is waar wat hier staat...wat is jouw advies dan aan jezelf?'
Gevolg: het kind overtuigt zichzelf.

Tips om creatief denken recht te doen

- Beeldend vermogen: geef ruimte aan het denkproces dat voornamelijk via het 'beeld' verloopt. Deze kinderen zien voor zich wat er mis kan gaan, denken door tot het ergste scenario, vertellen niet wat ze voor zich zien uit angst voor het volwassen oordeel 'aanstellerij' (denigreren), 'dat gebeurt niet' (ontkennen van een werkelijkheid), 'vorige keer kon je het ook' (overtuigen) etc. Stel alleen vragen: wat is het ergste dat kan gebeuren? Wat doe je dan? Naar wie ga je dan? Wat zal die zeggen? Hoe reageer je dan?
Gevolg: zelfvertrouwen. Zelfvertrouwen is het hebben van veel mogelijkheden en daar vrij toegang tot hebben.
- Thinking-out-of-the-box: erken deze mogelijkheden. Bespreek hardop waarom dit wel of niet handig is in jouw ogen (gebrek aan tijd, middelen, inzet anderen). Vraag: wat denk jij? Vermijd 'nee'. Geef de uitdaging terug: Kun jij uitzoeken wanneer dit wel mogelijk is en kom dan met een uitgewerkt plan op papier (kosten, moment, plaats, tijd, bemensing etc.).
Gevolg: het kind is eigenaar van zijn probleem en kan aan de slag.
- De plannendoener: deze kinderen komen als ongehoorzaam over, omdat ze vaak zonder toestemming iets doen. Ze zijn gewend dat volwassenen geen goedkeuring geven voor hun plan. Pas ETR (erkenning, troost, realiteit) toe: erken het geniale aan dit plan, spreek je waardering uit, (E), spreek troostende woorden (T), wees ook teleurgesteld dat het plan niet door kan gaan (R). Herhaal E en T zo vaak als nodig. Ga niet in op vragen als "waarom niet? ", maar herhaal E en T . Eindig met: Zoek uit wat je nodig hebt, zodat dit plan wel kan doorgaan.
Gevolg: het kind is eigenaar van zijn probleem en kan aan de slag.

Tips om potentieel recht te doen

- Aanpassen: kinderen passen zich niet aan als er iets van 'levensbelang' op het spel staat. Een kind dat in zijn uniciteit, autodidactische en creatieve wezen wordt gezien, (h)erkend en gestimuleerd, zal bereid zijn zich zo nu en dan aan te passen, omdat het kind gelukkig is.
Gevolg: een mens, die weet wanneer aan te passen en wanneer niet
- Contact maken: communicatie is wederkerig. De volwassene dient te starten met oprechte nieuwsgierigheid naar dit kind. Het kind zal reageren met dezelfde nieuwsgierigheid en daardoor steeds meer open staan (vanuit vertrouwen) voor de communicatie van de volwassene. Wie helder en duidelijk is in communicatie, wekt vertrouwen.
Gevolg: een mens, die met iedereen kan communiceren.

Tips om met deze kinderen contact te maken en in gesprek te gaan

Contact: in het contact met deze kinderen is het (vanwege de vier eerdergenoemde persoonskenmerken) van belang op een specifieke manier met hen in gesprek te gaan:

- Meedenken en mee-filosoferen in plaats van oplossingen aanreiken.
- Informatie geven als zij er zelf om vragen.
- 'Foute redeneringen' benoemen als 'vergissingen van dit moment' en 'dat klopt niet volgens ...' wanneer zij denkfouten en verkeerde conclusies trekken (en daarin blijven hangen).

Deze kinderen moeten/willen (weer) actief worden en verantwoordelijkheid nemen voor hun leven (interne lotsbepaling). Daardoor ervaren ze weer grip in plaats van het gevoel van 'speelbal' te zijn in een schoolsysteem

- Gelijkwaardigheid met volwassenen: wanneer zij een uitdagende opdracht krijgen/kiezen, waarbij duidelijk is dat er een beroep wordt gedaan op doorzetten en hobbels nemen, participeer mee in de opdracht met enthousiasme. Daarbij hardop vertellen wat er in jezelf omgaat: "hé dit is lastig ...rustig nadenken dan kom ik wel op een idee ... ja, ik heb een idee!" Hiermee demonstreert de volwassene het gedrag wat leidt naar succes. Bovendien stimuleert het deze kinderen om ook gebruik te maken van hun interne hulpbronnen als creativiteit, wat voor motivatie zorgt. Op deze manier motiveren de kinderen zichzelf.

Voor leerkrachten

Heel veel goedwillende en lieve leerkrachten doen hun best om deze bijzondere kinderen tegemoet te komen door ze te vragen: "Wat wil jij?" En gek genoeg levert deze vraag opnieuw een negatieve reactie op. Hoe kan dat?

Deze kinderen doen alles om hun gevoel van uniciteit en eigenheid te bewaken. De gedachtegang bij veel van deze kinderen is: "Als ik zeg wat ik wil en zij vindt dat goed, dan ben ik 'van haar'. Dan is zij blij en dan zal ze de volgende keer mij proberen te duwen in een bepaalde richting. Dus: als ik nu geen antwoord geef en niet doe wat zij wil, dan blijf ik vrij." Pfff...nu wordt het wel heel ingewikkeld. Mag je dan niks meer vragen als leerkracht?

Natuurlijk wel. Alleen voelen deze kinderen haarfijn aan wat jij wil (Als hij maar iets doet..., als zij maar een keer blijft zitten, als hij maar een keer een toets doet, want dab weet ik ... , als zij nou eens niet gilte, schopte, andere kinderen sloeg ...)

De leerkracht is chantabel: je hebt immers een taak op je genomen. Door les te geven leren de kinderen en door te toetsen weet jij of je taak gelukt is. Deze kinderen weten dat jij een taak hebt, ze weten dat jij een 'baas' hebt en daar verantwoording aan moet leggen, en ze weten dat zij iets anders van je nodig hebben. Durf je alles los te laten en volledig op gelijkwaardig niveau met ze in gesprek te gaan? Durf je alle 'concepten' en vaste ideeën los te laten: zonder toetsing weet ik het niet, de CITO-score is belangrijk, als hij/zij niet meedoet, dan moet hij/zij maar opgehaald worden door de ouders, zo komt hij/zij nooit goed te recht, zonder diploma mislukt hij/zij in het leven ...

Wees er als mens en maak gelijkwaardig contact met de ander.

Die is ook een mens, alleen in een jonger lichaam.

De eerder genoemde tips hebben alleen een positief effect als je het betreffende kind als gelijkwaardige partner beschouwt en oprecht benieuwd bent naar hem of haar.